

1 Къщата на инженера и баронесата

АДРЕС: бул. „Патриарх Евтимий“ № 2
ГОДИНА: 1899
АРХИТЕКТ: Петко Момчилов
ЛЮБОПИТЕН ФАКТ: В този малък градски „дворец“ е живяла истинска ба-

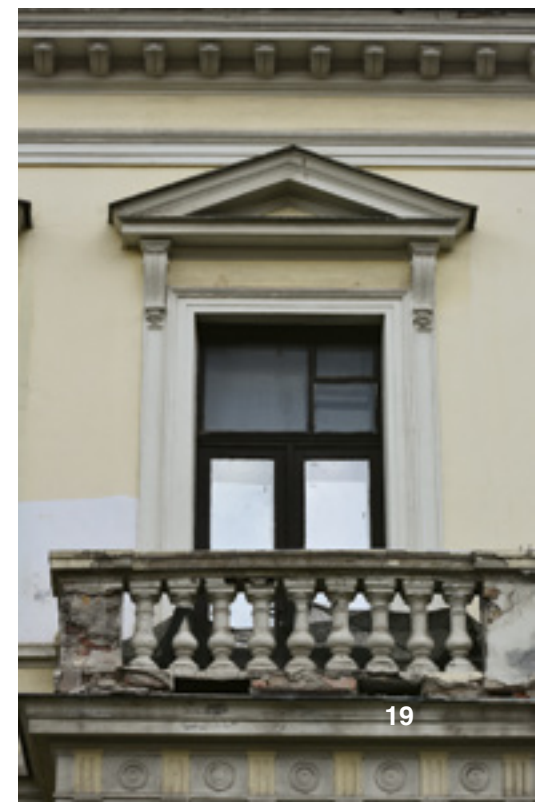
ронеса от Долна Саксония – Филипина фон Услайр-Глайхен, съпруга на един от първите български строителни инженери след Освобождението – Михаил Момчилов.

Един от най-старите запазени софийски домове впечатлява със своята аристократична кула, по която откриваме лоджия с три арки и парапети с цветя от ковано желязо. Балюстрадите, фронтоните върху прозорците и колонките с йонийски капители допълват класическото достолепие на къщата, което напълно е отговаряло на знатния произход на нейните стопани. Сградата е издигната на предела на XIX век в самия край на София до улица „Самоковска“ (от 1898 г. „Граф Игнатиев“), тогава „кална и безлюдо-

на, по която се срещаха волски коли“, както разказва Георги Каназирски-Верин. На отсрещния ъгъл на „Самоковска“ и „Фердинанд“ (днес „Васил Левски“) пък се е издигала и старата Английска легация – „двуетажно червеникаво здание с големи аркади“, което е правило впечатление на друг малък дворец с елегантна куличка и купол (на стр. 23). Английската легация е останала само на старите пощенски картички, след като през 30-те години е заменена от шестетажна жилищна кооперация – свидетелство за интензивното строителство в столицата по това време. За щастие, сградата на Момчилови е запазена на мястото си, за да ни напомня за един от будните български родове.

СОБСТВЕНИКЪТ – ИНЖЕНЕР МИХАИЛ МОМЧИЛОВ

Михаил Момчилов завършва строително инженерство още през 1888 г. в Дрезден. През 1892 г. участва в международен конкурс за построяването на Троицкия мост в Санкт Петербург, където завоюва трето място със своя проект под мотото „Стомана“. В същото време първата премия отива при не кого да е, а световноизвестния инженер Густав Айфел, издигнал прочутата Айфелова кула в Париж само три години по-рано. Мостът обаче не е построен по проекта на Айфел, тъй като през 1896 г. е проведен втори конкурс, спечелен от друга френска компания. Малко след като премерва сили с водещи европейски инженери, Момчилов става един от съоснователите на Българското инженерно-архитектурно дружество (БИАД), учредено през 1893 г. Той е избран и за първи председател на дружеството. Голяма част от

професионалния му път е свързана с развитието на железопътния транспорт в страната, като именно Михаил Момчилов пише закона за построяването на железопътната мрежа от 1894 г. Докато законът е подложен на критики, авторът му ги посреща със спокойни аргументи. Посочва, че жп връзките трябва да отворят България към другите страни, но преди всичко да се ослянат на икономията и благоразумието като отразяват местните особености, а не сляпо да следват чуждите практики. Негови са думите, че „железниците се строят за бъдещето и на него трябва те да се облягат“. Дейността му е свързана с изграждането на линиите София–Перник, Русе–Търново и Саранбей (Септември)–Нова Загора. Той се нарежда и сред проектантите на трасето през Искърското дефиле, което е едно от най-дръзките строителни начинания на България от края на XIX век. Активната му обществена дейност и предприемчивост се допълват от високата позиция като директор на застрахователно дружество „Балкан“. Животът на Михаил Момчилов завършва през 1924 г., а съдбата на неговия дом първо е да бъде ползван за Германска легация, а след 1944 г. и за Съветско търговско представителство.

БРАТЪТ – АРХИТЕКТ ПЕТКО МОМЧИЛОВ

Къщата на инженера и баронесата е проектирана от друг представител на фамилията Момчилови – по-малкият брат Петко, който също е сред бележитите дейци на строителното изкуство у нас. Току-що завършил в Прага през 1892 г., взима участие в конкурса за жп гара с прилежаща административна сграда в Букурещ. Неговият проект е изцяло повлиян от неокласическия стил, като главният вход е оформен по подобие на триумфална арка. Участието му в конкурса обаче е съпътствано от куриоз – организаторите връщат писмо, че проектът му е пристигнал два дни след крайния срок. Румънците отправят предложение да откупят проекта извън класирането на другите кандидати. Петко Момчилов подава рекламация в пощите, като от Букурещ го уверяват, че проектът е стигнал навреме...

Постъпва на служба в Министерството на просвещението и разработва типови проекти за училища из страната. В периода 1892 – 98 г. по негови проекти са построени емблематичните сгради на девическата гимназия във Варна (днес Регионален исторически музей) и мъжката гимназия в Русе (днес СОУ „Христо Ботев“). От неговия неокласически период е и фамилната къща на брат му. Следващият етап от творчеството му е свързан с поредица сгради от началото на XX век, вдъхновени от средновековните архитектурни образци по нашите земи. Сред тях са сградите на Майчин дом, Све-

тия Синод и Софийската минерална баня, като първите две са плод на дългогодишното и съзидателно сътрудничество между Петко Момчилов и Йордан Миланов (за угастието на Миланов в проектирането на банята има противоречива информация – виж Софийската минерална баня от следващия маршрут). Архитект Момчилов има изключително авторитетно място в управлението на българското строително дело и в продължение на десетилетие, между 1895 и 1906 г., е началник на архитектурното отделение към Министерството на обществените сгради, пътищата и съобщенията (МОСПС). След това се посвещава изцяло на изграждането на Софийската минерална баня. Умира през 1923 г. или само една година преди смъртта на брат си.

БАЩАТА – ВЪЗРОЖДЕНСКИЯТ УЧИТЕЛ ИВАН МОМЧИЛОВ

Братята наследяват уменията да градят за българския прогрес от своя баща Иван Момчилов – създателят на първото българско класно училище в град Елена през 1843 г. По-сетне Петко Славейков красноречиво нарича еленското училище „Даскалоливницата“ – една дума, която по неповторим начин да ни напомня за приносите на това образователно средище към Българското просвещение и възраждане. Иван Момчилов комбинира изучаването на базови природонаучни и хуманитарни дисциплини, въвежда чуждите езици, но най-вече полага усилия да възпита обич към майчиния език и въобще родолюбиво чувство сред учениците. „Даскалоливницата“ е възпитала много от възрожденските учители и будители на нашия народ, както и видните ни общественици Петко Славейков и Драган Цанков. Иван Момчилов основава класно училище и в Горна Оряховица, където се раждат неговите петима синове, включително Михаил и Петко. Ала съдбата рано ги разделя с баща им, починал твърде млад, на 50 години. Смъртта го застига в резултат на тежка простуда, след като се разболява докато работи по отпечатването на учебници за българските училища.

Старата Английска легация, ок. 1900 г.